

Ухач Леся Михайлівна,
викладач вищої категорії, старший викладач
Комунального закладу «Галицький фаховий коледж
імені В'ячеслава Чорновола» Тернопільської обласної ради,
м. Тернопіль

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ, ЗАГИБЛИХ У РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості репрезентації національної ідентичності у творчості сучасних українських письменників, які загинули внаслідок російсько-української війни. Акцент зроблено на взаємозв'язку особистого життєвого досвіду авторів, їхнього громадянського вибору та художнього осмислення війни, пам'яті й відповідальності.

Ключові слова: культурна пам'ять, національна ідентичність, російсько-українська війна.

Національна ідентичність у творчості сучасних українських письменників, загиблих у російсько-українській війні, постає не як абстрактна декларація, а як щоденна практика мови, пам'яті, відповідальності та вибору «свого» у ситуації насильства. Для цієї групи авторів характерне поєднання особистого досвіду з ширшим історичним виміром: їх тексти тримають зв'язок із місцем, родинною пам'яттю, міськими й регіональними травмами та з досвідом оборони країни. Важливо, що в багатьох із них ідентичність не зводиться до гасла, а розкривається через конкретні інтонації, образи дому, фронту, громади, а також через осмислення ціни свободи.

В прозі Вікторії Амеліної тема національної ідентичності виразно зосереджена навколо «дому» як простору пам'яті та належності, а також навколо переходу від радянського спадку до українського самоусвідомлення. Її роман «Дім для Дома [1] змальовує історію родини й кількох поколінь на тлі Львова, що стає не просто локацією, а середовищем, де стикаються різні досвіди та міфи про «своє» і «чуже». У цьому сюжеті відчутний мотив внутрішньої міграції й «вкорінення» – коли герої намагаються відчути себе вдома в місті та в країні, долаючи інерцію імперських уявлень і мовних/культурних розламів [1, с. 118]. Показово, що сама авторка в інтерв'ю прямо пов'язувала роман із пошуком ідентичності, ототожнюючи пошук дому з пошуком себе в українському контексті.

У воєнній публіцистиці та документальних намірах Вікторії Амеліної українська ідентичність набирає форми етичного обов'язку – говорити про злочини, про справедливість і про тих, хто зазвичай опиняється «в тіні» війни. Відомо, що вона працювала над книжковим проєктом War & Justice Diary: Looking at Women Looking at War, який готується до видання, і в якому ключовою є оптика свідчення та правового/морального виміру війни. Такий підхід переводить ідентичність із площини символів у площину відповідальності: бути українкою/українцем означає не лише відчувати, а й фіксувати, називати, домагатися правди. Її смерть від поранень після ракетного удару по Краматорську (поранення

27 червня 2023 року, смерть 1 липня 2023 року) підкреслює, наскільки слово в цій війні стає ризиком і дією водночас.

У творчості Володимира Вакуленка-К національна ідентичність виражена через послідовний вибір українського слова й через принципову «присутність» української людини на своїй землі, навіть під окупацією. Після визволення Ізюмщини стало відомо про його закопаний щоденник окупації, який він сховав, розуміючи загрозу від окупантів; згодом цей текст було презентовано й видано як «Я перетворююсь... Щоденник окупації. Вибрані вірші» [4]. Сам жанр щоденника в умовах окупації працює як інструмент самоідентифікації: фіксація подій «своїми словами» не дає агресору монополізувати реальність і пам'ять. Додатковий шар дає його дитяча й «доросла» проза та поезія українською: вона формує культурну тяглість, у якій українська ідентичність передається не лише через історичні тексти, а й через щоденне читання, виховання, побутову мову [4, с. 47].

Поезія Максима Кривцова («Далі») демонструє ідентичність як досвід воїна-громадянина, у якому особисте «я» постійно співвідноситься з обов'язком перед країною і з колективним «ми» [5, с. 74]. Його збірка «Вірші з бійниці», видана у 2023 році, стала помітною подією й отримала визнання як одна з найкращих українських книжок року за версією Українського ПЕН, що свідчить про суспільну потребу в такому типі фронтового голосу. У цих текстах важлива не лише тематика війни, а й спосіб бачення: «бійниця» як точка спостереження перетворюється на місце, де народжується нова етика й нове розуміння країни, зосереджене на людській гідності та взаємній підтримці. Його загибель 7 січня 2024 року на Харківщині закріпила за цією поезією статус не вигаданої пози, а справжнього досвіду, що прямо формувався в обороні України.

У Гліба Бабіча національна ідентичність особливо виразно проявляється через прожитий ветеранський досвід і через «мову» фронтової спільноти, у якій українськість набуває конкретних рис – взаємопідтримки, дисципліни, відповідальності за інших і готовності діяти попри страх. Він відомий як поет і автор пісень, ветеран АТО/ООС, який пройшов кілька бойових ротацій, а з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році знову повернувся до служби, і саме ця біографічна траєкторія пояснює інтонацію його текстів. У його поетичному голосі відчувається не «сторонній» погляд на війну, а внутрішнє знання того, як формується побратимство, як люди вчаться тримати удар і як у критичних обставинах перевіряються цінності [2, с. 90].

У 2021 році вийшла його книжка «Вірші та пісні» [2], і в характеристиках цього видання наголошують на фронтовій «приземленості» поезії: у ній є простота й прямота, що виникає з досвіду реальних втрат, виснаження, коротких перепочинків і постійної внутрішньої напруги. Саме тому тексти Гліба Бабіча часто читаються як розмова без дистанції – із побратимами, з цивільними, з тими, хто намагається зрозуміти, що відбувається з людиною на війні та після неї. В такій оптиці національна ідентичність окреслюється через дію і вибір: тримати стрій, зберігати гідність, підтримувати слабшого, не дозволяти знецінювати життя та працювати на спільний результат, навіть коли емоційно й фізично важко [2, с. 134]. Трагічність його загибелі на фронті 28 липня 2022 року робить ці смисли особливо відчутними, бо підтверджує, що для автора слово й позиція не були